

Eduskunta, Sosiaali- ja terveysvaliokunta

TÄYDENTÄVÄ LAUSUNTO

1.4.2026

Viite: EOAK/2686/2026

EOAK/2685/2026: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varaama tilaisuus täydentää lausuntoa (HE 149/2025 vp)

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on yhdistänyt hallituksen esityksen laiksi lastensuojelulain muuttamisesta (HE 149/2025 vp) käsittelyyn lakialoitteen LA 22/2024 vp sekä toimenpidealoitteet TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 9/2025 vp ja TPA 16-18/2025 vp. Valiokunta on varannut oikeusasiamiehen kanslialle mahdollisuuden täydentää aiempaa kirjallista asiantuntijalausuntoa asian käsittelyyn yhdistettyjen aloitteiden osalta.

Olen antanut sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lausuntoni hallituksen esityksestä 149/2025 vp (EOAK/7120/2025). Näkemykseni mukaan nyt käsillä olevat aloitteet on pitkälti katettu hallituksen esityksessä 149/2025 vp (erityisesti TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 16/2025 vp, TPA 18/2026 vp) ja olen ottanut niihin kantaa aiemmassa lausunnossani. Uudistan tuossa yhteydessä sanomani ja lausun laki- ja toimenpidealoitteiden osalta kunnioittavasti seuraavan.

2 Liikkumisvapauden rajoittaminen

Lakialoitteessa 22/2024 vp ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi muun muassa lakiehdotuksen, jonka mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva saisi päättää 30 vuorokauden mittaisesta liikkumisvapauden rajoittamisesta nykyisen 7 vuorokauden sijaan ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voisi päättää kaikkiaan 90 vuorokauden mittaisesta rajoituksesta tämänhetkisen 30 vuorokauden sijaan.

Hallituksen esitys 149/2025 vp ei sisällä ehdotusta voimassa olevan lastensuojelulain liikkumisvapauden rajoittamista koskevan sääntelyn (69 §) muuttamiseksi. Sen sijaan hallituksen esityksessä ehdotetaan perustettavaksi uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu (49 b §), joka pitää sisällään lapsen liikkumisvapauden rajoittamisen (71 §). Rajoituksen voimassaolon tarvetta olisi arvioitava säännöllisesti, mutta rajoitus voisi tarvittaessa olla voimassa koko kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajan. Lisäksi erityisen huolenpidon jaksoa ehdotetaan pidennettäväksi 30 vuorokaudesta 90 vuorokauteen (60 b §) ja myös erityisen huolenpidon jaksoon kuuluu sisäänrakennettuna lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen (70 §).

Totean ensinnäkin, että liikkumisvapauden rajoittaminen tulee usein ajankohtaiseksi niiden lasten ja nuorten kohdalla, joilla on mielenterveyden haasteita tai päihteiden käyttöä tai jotka syyllistyvät rikoksiin tai rikollisiin tekoihin. Edellä mainitut kuntouttava suljettu laitospalvelu ja erityisen huolenpidon jaksot on suunnattu juuri näille asiakasryhmille. Tarvetta erilliselle liikkumisvapauden rajoittamisen pidentämiselle ei siten näkemykseni mukaan enää ole, vaan näiden lasten ja nuorten hoidolliset ja huollolliset tarpeet on otettu lakiehdotuksissa huomioon.

Toiseksi kyseessä olisi merkittävä pidennys alaikäisen perus- ja ihmisoikeuksiin (erityisesti PL 7 § ja 9 §) voimakkaasti puuttuvaan rajoitustoimenpiteeseen, jonka käyttöala kattaisi kaikki lastensuojelulaitokseen sijoitetut lapset. Lakialoitteen edistäminen edellyttäisi huolellista valmistelua ja arviointia paitsi tarpeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden, erityisesti perusoikeuksien rajoittamisen näkökulmasta.

3 Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneet lapset

Toimenpidealoitteessa 9/2025 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneiden lasten etsimisen ja palauttamisen tehostamiseksi myöntämällä vartijoille henkilöllisyyden tarkastusoikeuden, poliisille lasten kiinniotto-oikeuden sekä perustamalla poliisiin erikoisryhmä sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneiden lasten asioihin.

Ymmärrän aloitteen vartijoiden osalta ensinnäkin niin, että oikeus tarkistaa henkilöllisyys koskisi vartijoita yleisesti, ja asia tulisi siksi näkemykseni mukaan arvioida ja valmistella huolellisesti omana, vartijoiden toimivaltuuksia koskevana lakiehdotuksena, ei lastensuojelulain uudistamisen yhteydessä. Toiseksi lastensuojelulakia koskevassa hallituksen esityksessä on näkemykseni mukaan usein eri keinoin (68 a §–69 e §) tehostettu merkittävällä tavalla sijaishuoltopaikasta luvattomasti poissaolevien lasten ja nuorten palauttamista koskevaa sääntelyä. Tarvetta vartijoiden toimivaltuuksien laajentamiselle ja toimenpidealoitteessa mainittuihin toimenpiteisiin ryhtymiseen ei tästäkään näkökulmasta näyttäisi siten olevan.

Myös poliisin osalta hallituksen esityksessä 149/2025 vp sääntelyä on ehdotettu täsmennettäväksi tavalla (69 b §–69 e §), jonka voidaan katsoa vastaavan toimenpideoitteessa esiin tuotuun epäkohtaan eli siihen, että poliisin virka-apua ei ole käytännössä saatu kiinniottotilanteisiin riittävästi (ks. myös EOAK/6723/2024). Tarvetta selvittää poliisin kiinniotto-oikeutta tai erityisryhmän perustamista ei hallituksen esityksen 149/2025 valossa siten näkemykseni mukaan lähtökohtaisesti ole.

Nostan kuitenkin tässä yhteydessä esiin edellä mainitun ratkaisun EOAK/6723/2024, jossa oikeusasiamies esitti, että sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneen lapsen kiinniotto-oikeuden tulisi olla poliisilla. Nyt käsillä olevassa hallituksen esityksessä kiinniotto-oikeus ehdotetaan säädettäväksi toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle ja laitokseen sijoitettujen lasten osalta myös laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvalla (69 b § 1 mom.).

Olen lausunnossani EOAK/7120/2025 sosiaali- ja terveysvaliokunnalle ottanut kantaa ehdotetun sääntelyn ongelmiin erityisesti perusoikeusnäkökulmasta. Kuten ratkaisussa EOAK/6723/2024 on todettu, poliisin kiinniotto-oikeuksia puoltaa myös se, että sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä puuttuu lähtökohtaisesti riittävä koulutus ja kokemus voimakeinojen käyttöön (ks. myös LaVL 12/2025 vp), mikä voi aiheuttaa vaaratilanteita niin lapsen kuin toimenpidettä suorittavan ammattihenkilön kannalta. Lisäksi yleisellä paikalla tapahtuva kiinniotto ja mahdollinen voimakeinojen käyttö muun kuin poliisin toimesta voi aiheuttaa sivullisissa hämmennystä ja virhetulkintojakin.

4 Lapsen käyttövarat

Toimenpideoitteessa 17/2025 vp ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin lastensuojelulain 55 §:n muuttamiseksi siten, ettei nuorelle kertyisi käyttövaroja karkumatkalla olon ajalta. Maksun keskeyttäminen voisi edesauttaa nuoren vapaaehtoista paluuta, ja lisäksi ehkäistä suurien, kerralla maksettavien summien päätymistä esimerkiksi päihteiden ostamiseen.

Kuten olen lausunnossani EOAK/ 7120/2025 sosiaali- ja terveysvaliokunnalle todennut, pidän lähtökohtaisesti kannatettavana sääntelyä, joka edesauttaa sijaishuoltopaikasta luvattomasti poissaolevien lasten laitokseen palauttamista.

Totean tässä yhteydessä kuitenkin, että käyttövaroja koskeva sääntely nostettiin nyt voimassa olevan lastensuojelulain (417/2007 vp) säätämisen yhteydessä asetuksesta lakiin korostaen sitä, että kyse on lapselle kuuluvista oikeuksista. Lähtökohtana on, ettei käyttövaroja ole perusteltua jättää maksamatta tai edes vähentää rankaisuluonteisena toimenpiteenä lapsen karkumatkan tai muun käyttäytymisen perusteella (HE 252/2006 vp, s. 180), mihin nähden aloite olisi selkeä muutos nykytilaan.

Pidän lähtökohtaisesti riittävänä voimassa olevaa sääntelyä ja siihen liittyvää käytäntöä, jonka mukaan varojen maksusta voidaan pidättyä nuoren karkumatkan ajan ja varmistua näin siitä, ettei niitä karkumatkalla käytetä esimerkiksi päihteisiin. Nähdäkseni toimenpidealoitteessa ehdotettuihin toimenpiteisiin ryhtymiseen ei ole perusteita. Joka tapauksessa myös tämä aloite edellyttäisi huolellista valmistelua ja arviointia niin tarpeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden, kuin myös perusoikeuksien, erityisesti omaisuuden suojan, rajoittamisen näkökulmasta.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Virve Toivonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.